

№ 11 (700)
Сакавік 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

btk.by

У нумары:

- **Агрэсядзіба: рэгіянальны маршрут і традыцыі –** стар. 3
- **Світанак Дзяржавы: перыяд надзеяў і страчанага часу –** стар. 4
- **Ушанаванне: Максім Гарэцкі, які думкай і словам служыў Беларусі –** стар. 7

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Ствараем газету разам!

Каб беларусам звацца, роднай мовы не трэба цурацца!, або Слова бібліятэкара ў падтрымку роднай мовы

19 гадоў запар люты на календары вызначаецца Міжнародным днём роднай мовы. Сёлета 21 лютага навінныя перадачы ўсіх тэлеканалаў Беларусі выйшлі на беларускай мове, чым прыемна парадавалі. Аднак на наступны дзень усё вярнулася на ранейшы рускамоўны лад. Рэальная на сённяшні дзень сітуацыя: руская мова, якая ў 1995 г. была абвешчана другой дзяржаўнай мовай Рэспубліцы Беларусь, нейпрыкмет стала фаварытнай.

Японскі славіст Курода (Руносукэ Курода з Токіа склаў і выдаў «Японска-беларускі і беларуска-японскі слоўнік» на 1500 слоў; гэта першы беларуска-інашмоўны слоўнік, складзены не беларусам і не славянінам. – «КГ») пісаў пра нас, беларусаў: «*Не разумею я гэтай ціхай і загадкавай краіны, жыхары якой грэбуюць сваёй мовай*». Пры такім стаўленні ў людзей фармуецца разуменне беларускай мовы і літаратуры як чагосьці другаснага. Мова выпіснутая з ужытку ў побыце, адукацыі, у прафесійным асяродку; і спрацоўвае прынцып: «*Калі неабавязкова, то і навошта*»... Адсутнічае натуральнае моўнае асяроддзе: урок беларускай мовы ў школе 1 раз на тыдзень, а для дзіцяці, якое фак-

тычна больш мову нідзе не чуе, гэта вельмі мала. Родная мова абмежаваная ў нашай інфармацыйнай прасторы – на тэлебачанні і радыё. У жыцці бытуе прастаноўка (нават трасянка – спроба паяднаць у адну дзве мовы, якія, нягледзячы на падабенства, маюць абсалютна розныя моўныя сістэмы). Мы жывем у непісьменным навакольным асяроддзі: шмат памылак на шыльдах, у рэкламе... Патрабаванні да агульнай культуры і культуры маўлення ў грамадстве вельмі знізіліся. Сёння нашай асноўнай праблемай з'яўляецца тое, што стала не сорамна пісаць і гаварыць з памылкамі. Інтэрнэт не спрыяе культуры маўлення, тут пануе элементарная непісьменнасць. У сёціве няма аўтарытэтных інфармацыйна-даведачных

крыніцы. Раней слоўнікі былі ў любой установе, дзе пісалі і гаварылі па-беларуску, цяпер навошта корпацца ў слоўніку, калі праз «Гугл» усё можна перакласці, і карыстальнік асабліва не сумняваецца, правільна ці не.

Між тым узгадаем жыццёвую аксіёму: мова – фактар аднання нацыі. Значыць, узнікла неабходнасць мэтанакіравана ствараць моўнае асяроддзе, каб у моладзі і дарослых укаранілася патрэба карыстацца роднай мовай і пашыраць яе ўжыванне, знаходзіцца ў асяродку нацыянальнай культуры. Мы – грамадзяне Рэспублікі Беларусь, беларуская мова дзяржаўная, а значыць, трэба, каб яна гучала ў нашай дзяржаве, натуральна ўжывалася сярод розных слаёў насельніцтва – жыла і развівалася. Не мода, не цікаўнасць, а патрэба – рэальнае жыццё беларускай мовы. Нездарма ж Адам Міцкевіч называў беларускую мову самай багатай і самай чыстай гаворкай. Каб беларусам звацца, роднай мовы не трэба цурацца!

(Заканчэнне артыкула на стар. 5)

«Краязнаўчая газета»: 700 нумароў за 15 гадоў

Вось і дажыла нашая з вамі «Краязнаўчая газета» да 700-га нумара. А неўзабаве будзе выданню 15 гадоў. У новай часовай рубрыцы мы плануем даваць слова нашым даўнім і пастаянным аўтарам, падпісчыкам, а таксама сябрам выдання, калегам, прадстаўнікам арганізацыяў, з якімі супрацоўнічаем. Пішыце, сябры, чым «Краязнаўчая газета» для вас цікавая і карысная, якой бачыце яе далей.

Калектыву рэдакцыі «Краязнаўчай газеты»

Сардэчна віншую калектыў рэдакцыі «Краязнаўчай газеты» з выхадом у свет 700-га нумара выдання.

Заснаваная яшчэ ў красавіку 2003 года, «Краязнаўчая газета» стала своеасаблівым летапісцам гісторыі краязнаўства нашай краіны, шматграннага жыцця народа, захаваўнікам лепшых нацыянальных традыцый, мовы, культуры, духоўных каштоўнасцей беларусаў.

На старонках выдання заўсёды можна ўбачыць краязнаўчыя артыкулы якаснага зместу, прысвечаныя традыцыям рэгіянаў краіны, даследаванні навуковай пра гісторыю, этнаграфію, фальклор і архітэктуру, пра гістарычныя падзеі і асобы, а таксама расповеды пра нашых землякоў, якія праславіліся не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі. Асобная ўвага надаецца публікацыям пра досвед краязнаўчых пошукаў і працу музеяў у школах і бібліятэках краіны.

Упэўнены, што і надалей калектыў рэдакцыі захавае вернасць свайму прафесійнаму і грамадзянскаму абавязку.

Жадаю супрацоўнікам газеты шчырай удзячнасці чытачоў, шчасця, здароўя і дабрабыту, новых творчых здзяйсненняў, плёну ў працы на карысць роднай Беларусі.

Аляксандр КАРЛЮКЕВІЧ,
міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь

На тым тыдні...

«Краязнаўчая газета»: 700 нумароў за 15 гадоў

«Краязнаўчую газету» цягам многіх гадоў выпісвае наш музей. Сама пачала чытаць яе, калі прыйшла сюды працаваць. Адрасу ж захацелася стаць аўтарам выдання. Газета вельмі падабаецца. Па-першае, тым, што артыкулы ў ёй публікуюцца на выверанай, прыгожай літаратурнай мове. Вялікі дзякуй за гэта стэль-рэдактарам. Яны сапраўднае прафесіяналы. Па-другое, у газеце публікуюцца разнастайныя матэрыялы, якія можна не проста прачытаць, але і скарыстаць для працы. Раней я была настаўніцай і часта выкарыстоўвала артыкулы з перыядычных выданняў на ўроках беларускай літаратуры для індыўідуальных заданняў, для знаёмства з тымі фактамі, якіх няма ў крытыцы, каб зрабіць урок цікавым і спазнаваўчым. А яшчэ як прыклад для напісання водгукаў, сачыненняў на вольную тэму. Такіх матэрыялаў у «Краязнаўчай газеце» мноства. Газета імкнецца ўвесь час адшукаць нешта новае, нідзе не публікаванае. Гэта і факты з гісторыі рэгіёнаў, і навіны культурнага жыцця малых гарадоў, і публікацыі пра забытых асобаў нашай мінуўшчыны, якімі мы можам і сёння ганарыцца. Падабаецца і тое, што газета друкуе вершы малавядомых паэтаў, краязнаўчую крыжаванку і малую краязнаўчую эцыклапедыю. Такая тытанічная праца ўсяго калектыву газеты накіраваная на выхаванне самасвядомасці беларусаў розных пакаленняў.

Цяпер газету чытаюць усе мае сяброўкі, былія настаўніцы, а зараз пенсіянеркі, якія не страцілі цікавасці да жыцця і нашай мовы, культуры і гісторыі роднага краю. Вялікі дзякуй супрацоўнікам газеты за іх творчую працу. Плёну вам на доўгія гады!

Алена АБРАМЧЫК,
навуковы супрацоўнік Дзяржаўскага гісторыка-краязнаўчага музея

Пра звычкі і традыцыі Мастоўшчыны

2 сакавіка ў Пескаўскай сельскай бібліятэцы ладзіўся гістарычны экскурс «Народныя звычкі і традыцыі Мастоўшчыны». На мерапрыемства, прысвечанае Году малой радзімы, былі запрошаныя вучні групы падоўжанага дня Пескаўскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдня школа.

Бібліятэкар расказала пра народныя звычкі і традыцыі вёскі Пескі. Можна было убачыць гліняныя вырабы, вырабы з саломкі, вышытыя ручнікі і абрусі, палотны, вытаненыя рукамі пескаўчанкаў. Вучні пазнаёміліся з традыцыйным народным адзеннем нашага краю.

Пескаўскія майстрыхі прадэманстравалі свае працы: Аляксандра Клімовіч – вышытыя падушкі, карціны, расчосніцы, Валяціна Чубрык – вязаныя кручком сурвэткі і абрусі. Затым яны зладзілі майстар-класы па вышыўцы гладдзю і крыжыкам, вязанні кручком, прычым вышывалі і вязалі пад старадаўнія беларускія песні.

У аграгарадку Пескі стала традыцыяй правядзенне свята Купалля. Нягледзячы на марозны сакавіцкі дзень, дзеці з задавальненнем удзельнічалі ў паказе купальскіх абрадаў: вадзілі карагоды, спявалі песню «Купалінка» пад акампанемент Таццяны Аляшук, расказвалі пра купальскія павер'і, адказвалі на пытанні віктарыны пра лекавыя зёлкі.

Галіна ТАЙДАШ,
бібліятэкар Пескаўскай сельскай бібліятэкі,
Мастоўскі раён

Г. Тайдаш і А. Клімовіч

✓ 12 сакавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя анімацыйнага праекта «Аповесць мінулых гадоў». Гэта цыкл спазнавальных мультфільмаў для дзяцей аб узнікненні гербаў беларускіх гарадоў. У сюжэтах тлумачыцца значэнне адлюстраваных на іх сімвалаў, а таксама прыводзяцца кароткія звесткі пра гісторыю гарадоў. У звычайнай форме мультфільмы знаёмяць з гісторыяй Беларусі ў цэлым і яе рэгіёнаў у прыватнасці. Каманда беларускіх мультыплікатараў працавала над праектам не адзін год. Вынікам сталі мікрасюжэты пра гербы 36 гарадоў Беларусі. Аўтар ідэі і кіраўнік праекта – Ігар Волчак.

✓ 13 сакавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшла акцыя перадачы лічбавай копіі і факсімільнага аднаго з першых выданняў «Буквара» ў Беларусі. Арыгінал «Буквара», выдадзены ў Магілёве ў 1649 г., захаваўся ў адзіным экзэмпляры ва ўніверсі-

дэнскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, прыватных збораў.

На імпрэзе выступілі дырэктар Інстытута гісторыі НАН Беларусі доктар гістарычных навук Вячаслаў Даніловіч, старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь прафесар Ігар Марзалюк, старшыня Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Алена Анісім, першы міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь (1990 – 1994) Пётр Краўчанка.

Выстаўка працуе да 7 мая.

✓ 14 сакавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі была прэзентаваная кніга Аляксандра Вялічка «Фотаграфія зямлі Белорусской. 1850 – 1918 гг.». Выданне, што не мае аналагаў, распавядае аб

П. Карлсан (злева) пад час перадачы «Буквара»

тэце г. Упсала (Швецыя) і быў знойдзены там дацэнтам Стаскоўскага ўніверсітэта Пэрам Карлсанам – гісторыкам, дыдактыкам.

Гэтую акцыю дырэкцыя Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі здзейсніла з дапамога ГА «Беларускі фонд культуры». На ёй прысутнічалі сам П. Карлсан, дырэктар НББ Раман Матульскі, старшыня БФК Уладзімір Гілеп і намеснік старшыні БФК Анастас Бузэвіч.

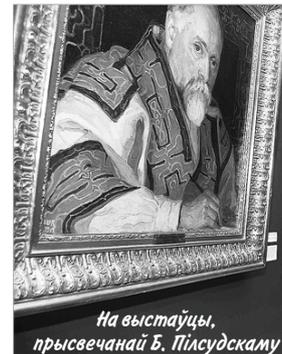
Падарунак шведскага боку стане добрым дадаткам да выстаўкі беларускага «Буквара», што будзе арганізавана да 400-годдзя першага яго выдання ў 1618 г. у Еўі.

✓ 14 сакавіка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «1918: БНР – Ідэя. Край. Дзяржава (Крок да Незалежнасці)», прысвечаная 100-годдзю абвешчання Беларускай Народнай Рэспублікі. На ёй прадстаўлены дакументы і матэрыялы з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, Цэнтральнага архіва Камітэта дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь, Гро-

скапраўдных майстрах аб'ектыва, тых, хто спрыяў распаўсюджванню фатаграфіі з моманту з'яўлення першых фатаграфіяў у мястэчках і гарадах Паўночна-Заходняга краю.

На старонках кнігі адлюстраваныя біяграфіі 624 фатаграфіаў. Кожная дэведка суправаджаецца знойдзенымі бланкамі або архіўнымі дакументамі. Старадаўнія фотопартрэты з прыватных збораў і калекцыяў дазваляюць убачыць твар цэлай эпохі, вывучыць дэталі адзення, паставы, прычоскі людзей на здымках.

А. Вялічка больш за 40 гадоў прысвяціў даследаванню ў галіне фалерыстыкі, філакартыі і баністыкі. Публікуецца ў перыядычным друку Беларусі, Расіі і Сербіі, аўтар гэтых трох дзясяткаў кніг.

На выстаўцы, прысвечанай Б. Пілсудскаму

✓ 15 сакавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстаўка аквараляў Вячаслава Паўлаўца «Крокі па вадзе». Яго карціны – гэта сапраўдны шэд-мастацтва, створаны вадзянымі фарбамі. Пэндзаль майстра нібыта робіць крокі па вадзе, пакідаючы за сабой дзіўны лёгкі пейзаж, напоўнены святлом і паветрам. Адзін з самых распаўсюджаных матэрыялаў творчасці мастака – матыў дарогі. Алея паўзабытага панскага маёнтка, ледзь прыкметная сцяжынка ў жывеньскім полі, адзінокі ланцужок слядоў па першым снезе – ці не запрашэнне гэта да шляху дамоў, а значыць, да сябе?

В. Паўлавец скончыў аддзяленне графікі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, працаваў мастаком-рэдактарам у выдавецтвах «Беларуская энцыклапедыя» і «Беларусь». Выдавецкім доме «Звязда», цяпер працуе ў часопісе «Мастацтва».

Выстаўка працуе да 30 красавіка.

✓ 15 сакавіка ў Мастоўскай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася выстаўка «Браніслаў Пілсудскі (1866 – 1918). З Сахаліна да Закапань. Этнаграфічнае падарожжа». У 2016 г. адзначалася 150-я гадавіна нараджэння Б. Пілсудскага. З гэтай нагоды Татрыцкі музей імя доктара Цігіўса Халубінскага ў Закапань падрыхтаваў часовую выстаўку, прысвечаную асабе гэтага незвычайнага чалавека – выгнанніка, выбітнага вучонага, даследчыка і музейшчыка.

Б. Пілсудскі нарадзіўся 2 лістапада 1866 г. у мястэчку Зулаў пад Вільняй, куды пазней пераехала сям'я Пілсудскіх. За ўдзел у змове з мэтай замаху на цара Аляксандра III расійскія ўлады прыгаварылі Пілсудскага да смяротнага пакарання, якое пазней было замененае на пяцінаццаць гадоў катаргі. Ён быў высланы на Сахалін, востраў катаржнікаў, дзе зацікавіўся культурай карэннага насельніцтва. Як навуковец самавук даследаваў жыццё, мову, норавы, духоўную культуру і традыцыі плямёнаў, што апынуліся на мяккі вымірання, – айнаў, ніўхаў (гілякоў) і оракаў. Дзякуючы яго працы стала магчымым стварэнне асновы для важных этналагічных і моўных даследаванняў.

Фота Наталі Куцэўчы

З галавой на плячах і ў адказе за традыцыі

У нас няма ініцыятыўных творчых людзей, якія здольныя распрацаваць арыгінальную ідэю і ажыццявіць яе. Пра гэта чарговы раз думала пад час круглага стала «Крэатыўная эканоміка, турызм і рэгіянальнае развіццё», які стаў завяршальным мерапрыемствам праекта «Турыстычная дэстынацыя "Зэльвенскі дыяруш": узмацненне партнёрства, развіццё креатыўных ініцыятываў і адраджэнне спадчыны», што фінансуецца Пасольствам ЗША ў Беларусі. Арганізавала мерапрыемства БГА «Адпачынак у вёсцы». Сёння ў Зэльвенскім раёне працуюць вусем агрэсыдзібаў, рэгіён адзін з найбольш «прасунутых» у краіне.

З прывітальным словам выступіў другі сакратар Пасольства ЗША ў Беларусі Пітэр Слоўн, які адзначыў, што ў нас вельмі прыгожыя вёскі. Іспадзвешча, што досвед, веды і напрацоўкі, атрыманыя ў Зэльвенскім раёне, будуць плённа скарыстаныя ў іншых праектах.

Далей старшыня праўлення «Адпачынку ў вёсцы» Валерыя Кліцунова распавяла пра асноўныя этапы праекта. Працягам стаў выступ Наталлі Гаспадарык з аддзела спорту, турызму і адукацыі і Алены Казыры з аддзела ідэалагічнай работы, культуры і на справах моладзі Зэльвенскага райвыканкама.

Напачатку была ацэнка турыстычнага патэнцыялу раёна, якую правялі студэнты факультэта міжнародных адносін у Бездзяржуніверсітэта. У раёне створаная школа креатыўнай эканомікі, распрацаваны пашпарт тэрытарыяльна арыентаванага развіцця раёна на пяць гадоў, развіцця турызму. Летась у жніўні адбыўся трэнінг з удзелам амерыканскіх экспертаў. У аграгарадках пачалі правадзіць свае брэндывыя мерапрыемствы – штомесяц у розных месцах ладзілі імпрэзы: свята клубніцаў, свята малака, калодзежа і г.д., у райцэнтры ўжо стала праходзіць адраджаны «Ганненскі кірмаш». Чытачы нашай газеты ведаюць па публікацыях і пра раённы кулінарны конкурс «Гатуем сваё» (вынікам стаў топ-9 найлепшых стравуў мясцовай кухні, вяршыў набор паштовак з рэцэптамі), пісалі мы пра кулінарную экспедыцыю вучняў Князеўскай СШ у пошуках старадаўніх стравуў, пра фестываль «Зялёная гулянка / Organic party» і прэс-тур «Свежына ў Міхася» на агрэсыдзібе «Верас».

Старшыня спажывецкага кааператыва «Валожынскія гасцінцы» Васіль Грынь, гас-

падар сядзібы «Засценак «Скрыплеў», пачаў з напаміну аб тым, што ў барда Віктара Шалкевіча ёсць песня, дзе паўтараецца «Божа мой, Божа, чаму так сумна ў Валожыне?» І распавёў, што даводзіцца часцяком чуць ад землякоў: «У нас нічога німа-шака», «У нас німа што глядзець», «Хто б разумны прыехаў – разумнаму навучыў»... Але, перакананы В. Грынь, ёсць галоўнае – галава на плячах. І на прыкладзе дзейнасці агрэсыдзібаў Валожынскага раёна распавёў, якія праекты можна ажыццяўляць паасобку і разам.

– Мы пачыналі з экалагічнай адукацыі, правялі акцыю «Зямля ў нас адна – другой не будзе ніколі». Потым былі ўдзел у працы школы маладога фермера, што ладзілася на агрэсыдзібе «Верас», у «Зялёнай гулянцы», у праекце «Па душы нам жыць у вёсцы», калі вучні абыходзілі вяскоўцаў сталага веку і запісалі старадаўнія абрады, мясцовыя паданні і легенды. З'явілася ідэя сабраць рэцэпты мясцовых стравуў – у выніку выпусцілі кніжку «Крамляніцкі вузельчык». Зладзілі таксама фотавыстаўку «Маўклівыя сведкі гісторыі». Правялі акцыю «Знаходка года», і школьны краязнаўчы музей папоўніўся новымі ціка-

– Мы пачыналі з экалагічнай адукацыі, правялі акцыю «Зямля ў нас адна – другой не будзе ніколі». Потым былі ўдзел у працы школы маладога фермера, што ладзілася на агрэсыдзібе «Верас», у «Зялёнай гулянцы», у праекце «Па душы нам жыць у вёсцы», калі вучні абыходзілі вяскоўцаў сталага веку і запісалі старадаўнія абрады, мясцовыя паданні і легенды. З'явілася ідэя сабраць рэцэпты мясцовых стравуў – у выніку выпусцілі кніжку «Крамляніцкі вузельчык». Зладзілі таксама фотавыстаўку «Маўклівыя сведкі гісторыі». Правялі акцыю «Знаходка года», і школьны краязнаўчы музей папоўніўся новымі ціка-

вымі экспанатамі, а нейкія рэчы аднавяскоўцы даюць для дэманстрацыі на пэўны час.

Цікавым быў выступ гаспадароў найбольш вядомай на Гродзеншчыне сядзібы – Ірыны і Міхаіла Макеяў. Яны не толькі распавялі аб мерапрыемствах, што шырока асвятляліся ў СМІ, але і падзяліліся сакрэтамі фермерства:

– Кожны год нашай працы – гэта креатыўная эканоміка. Штогод трэба прывумаць, што рабіць, каб і прыбытак быў, і людзі маглі зарабіць. Прыкладам, была забарона на гадаванне свіней – пачалі вырошчваць індыкоў. Цяпер мы абралі накірунак агрэсыдзібы – кулінарная спадчына; у нас гэта атрымліваецца. Беларусы такія – не адчайваюцца, прывумаюць, што рабіць. Немаўлажна таксама паказаць не толькі прыгажосць вясковага жыцця, але і ягоныя выгоды, прыбытковасць.

Аб сваім праекце канцэпцыі агрэсыдзібы і экалагічнай сцяжыны «Вялікая Мядзведзіца» расказалі студэнты ФМА Бездзяржуніверсітэта Алесь Смяховіч, Сафія Жывалкоўская і Уладзімір Швайко. У асновы канцэпцыі пакладзены вядомы раман

Сяргея Пясэчка «Каханачы Вялікай Мядзведзіцы» – 1930-я г.г., Заходняя Беларусь, савецка-польскае памежжа, кантрабандысты. Тут прадугледжаныя гульні прыгоды, што адбываліся ў тыя гады пры перасячэнні граніцы: хованкі, пагоні, перастрэлкі і г.д. Добра адхланне, асабліва маладзёжым на працы, тым жа офісным работнікам.

Скончыўся круглы стол абмеркаваннем пачутага, дзе найбольш актыўнымі былі Васіль Грынь, гісторык Андрэй Кіштымаў і Сяргей Сергачоў. Дарэчы, апошнія звярталі ўвагу гаспадароў агрэсыдзібаў, прадстаўнікоў Зэльвенскага раёна на тое, што неабходна ў працы адштурхоўвацца ад таго, што ўжо дадзенае – родная мова, мясцовыя помнікі архітэктуры, гістарычныя падзеі (прычым не толькі «Ганненскі кірмаш»), лёсы вядомых ураджэнцаў і знакамітасцяў, якія ў розныя часы жылі тут. І да месца прыгадаць выказванне В. Нарушэвіч: «Мы ў адказе за традыцыі». Агрэтурызм для гэтага – памочнік, падтрымка. І крыніца новых ідэяў.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ

«Краязнаўчая газета»: 700 нумароў за 15 гадоў

Шаноўныя сябры і калегі!

Вельмі рады звярнуцца да вас з нагоды выхаду ў свет 700-га нумару «Краязнаўчай газеты» і 15-годдзя выдання. Лічу, што на сённяшні дзень «Краязнаўчая газета» з'яўляецца амаль што адзіным інфармацыйным рэсурсам у галіне краязнаўства. Унікальныя сведчанні аб дзеячых беларускай гісторыі, культуры і навуцы, рэдкія фотаздымкі, меркаванні аўтарытэтных даследчыкаў па актуальных пытаннях, анонсы значных падзей у культурным жыцці краіны, творчыя справадчы аб правядзенні яскравых імпрэзаў беларускімі музеямі, галерэямі, тэатрамі, устаноўнамі адукацыі... І гэта ўсё ў адным выданні! Сам факт існавання на працягу 15 гадоў газеты грамадскага аб'яднання, што трымаецца на ініцыятыве неабыяка-

вых асобаў, – ужо перамога і ўнікальная з'ява. Вакол выдання аб'яднаныя выдатныя гісторыкі, культуролагі, мастацтвазнаўцы, настаўнікі. Разам з газетай «Культура» і часопісам «Мастацтва» нашая газета была і застаецца вядучым выданнем у галіне культуры Беларусі. Асабіста я маю вялікі архіў артыкулаў «КТ» пачынаючы з 2010 года з рознымі ўмоўнымі пазнакамі: гэтыя матэрыялы неаднаразова выкарыстоўваліся ў выкладчыцкай і навуковай дзейнасці, а таксама пры падрыхтоўцы канцэпцыі ўзрэгу культурна-асветніцкіх праграмаў, што рэалізуецца Мінскім абласным аддзяленнем Беларускага фонду культуры, мастацкай галерэяй «Універсітэт культуры» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, Цэнтрам міжкуль-

турнага дыялогу і сацыяльных ініцыятываў Рэспубліканскай канфедэрацыі прадпрыемальніцтва.

Шчыра жадаю супрацоўнікам рэдакцыі, аўтарам і чытачам «Краязнаўчай газеты» здароўя, плённага тахнення, апантанасці і задавальнення ад працы.

3 павагай,
Павел САПОЖКА

Хочам падзякаваць НАШАЙ І ВАШАЙ «Краязнаўчай газеце» за тое, што вы ёсць і столькі шмат робіце для жыхароў і гасцей нашай краіны. Заўсёды з цікавасцю чытаем выданне, даведваемся новае пра нашу гісторыю і традыцыі. Віншуем з 700-м нумарам, з 15-годдзем!

3 павагай,
Ірына і Міхаіл МАКЕІ,
гаспадары агрэсыдзібы «Верас»,
Зэльвенскі раён

Разважаючы аб прычынах абвешчэння Беларускай Народнай Рэспублікі, важна разумець, у якіх абставінах падзеі адбываліся. У гэтым дапамагаюць сведчанні тагачасных выдавоўцаў і ўдзельнікаў. Адзін з іх – грамадска-палітычны дзеяч, паэт, публіцыст, крытык і перакладчык Макар Краўцоў (сапраўднае прозвішча Касцевіч), які быў дэлегатам Першага Усебеларускага з'езда, з 1918 г. – сябра Беларускай партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў. Пазней ён браў удзел у Слуцкім збройным чыне; савецкімі органамі арыштаваны ў 1939 г., загінуў у турме НКУС у Беластоку (тады – абласным цэнтры БССР).

25 сакавіка 1922 г. М. Краўцоў выступіў пад час святкавання пяцігоддзя БНР з дакладам, пра што на сваіх старонках распавёў віленскі тыднёвік «Беларускі зван». Прапануем чытачам вытрымку з даўняй публікацыі.

Аб прычынах прыняцця Трэцяй Устаўной граматы

А 12-й гадзіне паручнікам Косьцевічам быў прачытаны гадзінны рэферат па гэтай праграме:

1. Прычыны пабудзіўшыя Раду Рэспублікі неабмаўляюць акт 25.III.1918:
 - а) адмова Старшыні Расійскае Савецкае дэлегацыі на Берасцейскай канферэнцыі з немцамі Троцкага візаваць праезд у Бірзэсцьце Беларускай Дэлегацыі на Мірнскую канферэнцыю і рашэнне лёсу Беларусі без яе прадстаўнікоў;
 - б) няяснасць у рабоце Рады, дзякуючы моцным уплывам масквафільскіх элементаў, што ўвайшлі ў Раду ад зямскіх і гарадскіх самаўрадаў;
2. Ноч з 24 на 25 сакавіка 1918 г. у Радзе Рэспублікі:
 - а) трыбунная барацьба (больш як 20 аратараў) па пытанню аб аглашэнні незалежнасці;
 - б) непраклонная воля беларускага (самастойніцкага) элементу, згуртаванага вакол «Беларускай Соцыялістычнай Грамады» выдаць акт аб незалежнасці;
 - в) апошні старанні масквафільскіх элементаў аслабіць сілу акту 25 сакавіка прапазыцыяй аб федэрацыі з Расеяй. Тры пяцімінотныя пярэрвы ў пасяджэнні перад галасаваннем. Напяраньне расейцаў і жыдоў на пункт рэза-

Макар Краўцоў

люцы Усебеларускага Конгрэсу аб «неотторжымости» Беларусі ад Расеі;

- г) прыняцце рэзолюцыі аб незалежнасці і выхад масквафільскіх элементаў з Рады Рэспублікі.

3. Устаўная грамата Рады Рэспублікі 25 сакавіка 1918 году і яе значэнне ў беларускім руху.

Гістарычная грамата 25.III была выслухана ўсімі стаячы. Пасля рэферату ўсе сьпяялі гымн «Адведу мы спалі»...

Паводле зборніка «Гісторыя Беларусі найноўшага часу ў дакументах і матэрыялах. Хрэстаматыя» (Вільня, 2008)

Гісторык, публіцыст і літаратурны крытык Анатоль Сідарэвіч скончыў філасофскае аддзяленне гістарычнага факультэта БДУ, працаваў у розных перыядычных выданнях Беларусі, выкладаў у школах і ВНУ. Ён адзін з ініцыятараў адраджэння сацыял-дэмакратычнага руху ў Беларусі і заснавальнік дзвю аўтарай праграмных дакументаў Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады і Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Народнай грамады). Даследуе гісторыю беларускага руху ў 1900 – 1939 гг., гісторыю беларускай сацыял-дэмакратыі. Анатоль Міхайлавіч адзін з артыкулаў (надрукаваны ў гістарычным альманаху «Адраджэнне», выпуск 1, 1995 г.; укладальнік і рэдактар Анатоль Грыцкевіч) прывяціў гісторыі БНР.

Вытрымкі з публікацыі (назва – рэдакцыі «КГ») прапануем чытачам паводле зборніка «Гісторыя Беларусі найноўшага часу ў дакументах і матэрыялах. Хрэстаматыя» (укладальнік кандыдат гістарычных навук Юрый Бачышча).

Перыяд надзеяў і страчанага часу

Склад кабінета Івана Серады быў кампрамісны (з левых і правых. – Ю.Б.). А тым часам наспявалі важныя падзеі. У Нямецчыне складалася рэвалюцыйная сітуацыя. На вачах нараджалася новая палітычная сіла – Польшча. Цалкам зразумела было, што большавікі напачатку. Яны толькі і чакаюць рэвалюцыі ў Германіі, каб пачаць наступ на Беларусь. У гэтых умовах паграбавалася, каб на чале Урада БНР

Іван Серада

стаў чалавек аўтарытэтны, добра вядомы як беларускаму грамадству, гэтак і суседзям.

Як прэм'ер-міністр, Антон Луцкевіч пачаў са спробы ўрэгуляваць адносіны з суседзямі. Перш-наперш з Украінай. З ягонай запискі ўкраінскаму Ураду відаць, што ён дамагаўся, каб Украіна прызнала Беларусь у якасці незалежнай дзяржавы, вярнула беларускія паветы, перададзеныя ёй немцамі, а таксама дапамагла сродкамі дзеля арганізацыі ўзброеных сілаў БНР. Муціць, ні гетману, ні Ураду Украіны не хацелася развітвацца з паўднёва-беларускімі землямі, таму яны адцягвалі юрыдычнае прызнанне БНР. Луцкевіч папярэджае, што запозненае прызнанне Беларускай Народнай Рэспублікі можа прывесці да негатывных вынікаў. І ён не памыліўся: большавікі расправіліся і з БНР, і з УНР паасобку.

Адчуваючы, што нацыянальны эгаізм украінскага Урада ўстойлівы, трывалы, А. Луцкевіч шукаў паразумення з Савецкай Расіяй. Прэм'ер-міністр БНР не прымаў большавізму перш за ўсё з-за яго тэрарыстычных метадаў...

З дзённіка А. Луцкевіча відаць, што ён гатовы быў згадзіцца на федэрацыю з Расіяй, на ўвядзенне канстытуцыі савецкага тыпу ў Беларусь пры ўмове, што Расія прызнае самастойнасць нашай краіны.

Антон Луцкевіч

Але маскоўскія большавікі мелі свой погляд на гэтае пытанне. І гэты погляд у немалой ступені склаўся пад уплывам А. Мяснікова, В. Кнорына ды іншых дзеячаў Заходняй вобласці (камуны), бо вядома, што 6 лістапада 1918 года з Мясніковым гутарыў Ленін.

Савецкая Расія трымала курс на акупацыю былых заходніх ускраінаў імперыі. Ленін не хаваў, што гаворка ідзе менавіта пра акупацыю (гл. ягоную тэлеграму да І. Вацэцкі ад 30 лістапада 1918 года), ён толькі дбаў аб мінімуме вонкавай прыстойнасці. Дзеля гэтага ствараліся абласныя большавіцкія ўрады для Эстоніі, Латвіі, Літвы, Украіны. Што ж датычыць Беларусі, дык для яе нават абласны ўрад не прадугледжваўся.

Вярнуўшыся ў Менск, А. Луцкевіч заняўся ўнутранымі справамі Рэспублікі і ўрэгуляваннем адносін наў з Літвой. Самым важным яго дасягненнем было фармаванне новага кабінета і больш-менш паспяховыя перамовы з Літвой.

Нямецчына не прызнавала БНР. Яна трымала Беларусь у якасці закладу пад шасцімільярдную кантрыбуцыю, якую паводле кандыцыяў Брэсцкага міру абавязваўся выплаціць ленінскі ўрад. Прызнаць БНР азначала б парушыць умову міру, аспрэчыць права Расіі на гэтыя абшары. Не прызнаўшы Рэспубліку, немцы не давалі ёй стварыць войска, бо яно магло быць скіраванае супраць большавікоў.

Наогул, беларускія дзеячы пазніліся, надта шмат надзеі ўскладалі на легальныя метады змагання.

Калі б беларусы не спадзяваліся на справядлівае ІІІ Усерасійскага з'езда Саветаў, калі б БНР была абвешчана раней, насуперак большавікам і немцам, да Брэсцкага міру, Нямецчыне давялося б лічыцца з ёю. А так... Пасля таго як Выканкам Рады Усебеларускага з'езда выдаў другую Устаўную Грамату, абвясціў 9 сакавіка 1918 года Беларускаю Народную Рэспубліку, Народны Сакратарыят накіраваў адпаведную заяву імперскаму канцлеру Нямецчыны. І што атрымаў у адказ? Прыняцце заявы, гаварылася ў адказе з Берліна, было б умяшаннем у вялікарускія справы. Нямецкі ўрад выконваў кандыцыі Брэсцкага трактата, бо меў за гэта расійскае збожжа, бо меў за гэта эксплуатаваць багаты Беларусі.

Літоўцы дзейнічалі насуперак і Расіі, і Германіі. У снежні 1917 года яны абвясцілі сваю бацькаўшчыну рэспублікай, а 16 лютага 1918 года (за два дні да нямецкага наступлення на ўсход, за чатыры дні да стварэння Народнага Сакратарыяту – не БНР, а проста Беларускага краю) была абвешчана незалежнасць Літвы. Пасля гэтага ў Брэсце ўжо не маглі ісці гаворка аб расійскіх інтарсах на гэтай тэрыторыі (большавікі сяды-тады паказвалі сябе прыхільнікамі прыпынку самавызначэння народаў). За сваю смеласць Літва атрымала ад немцаў беларускія землі з Вільняю, Саколкаю, Беластокам, Бельскам, Гораднам, Шчучынам, Маладзечнам, Браславам.

Анатоль СІДАРЭВІЧ

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 1)

Плён быў бы несумненны, калі б у ранішнім эфіры, калі людзі пад радыё збіраюцца на працу, гучалі 5-10-хвілінныя праграмы «Гаворым па-беларуску правільна». Мусіць працаваць прынцып самасвядомасці: кім сябе чалавек адчувае на гэтай зямлі. Гісторыя – мудры настайнік. Узгадаем некаторыя гістарычныя факты.

У 1588 г. Леў Сапега аб'явіў беларускую мову дзяржаўнай. Усе тры статуты Вялікага Княства Літоўскага напісаныя на беларускай мове. Да сярэдзіны XVII ст. дакументы ў асноўным афармляліся па-беларуску. Князі карысталіся ёй для дыпламатычнай перапіскі. Вялікі князь ВКЛ, князь краўскі і віцебскі Альгерд добра ведаў нямецкую мову, але з пасламі крыжаносцаў размаўляў па-беларуску. Росквіт беларускай мовы прыйшоў на 1-ю палову XVII ст., калі па-беларуску размаўлялі гарады і мястэчкі, на ёй пісаліся кнігі і службовыя паперы, ёю карысталася царква.

Спад абазначыўся, калі беларускія землі апынуліся ў складзе Рэчы Паспалітай. Беларуская шляхта пачала пераймаць польскі манер. Некаторыя нават хітравалі: паводле закона ўсе дакументы трэба было складаць па-беларуску, дык канцылярысты пачатак і канцоўку дакумента пісалі па-беларуску, а ў сярэдзіне – па-польску. У 1697 г. сейм Рэчы Паспалітай забараніў складаць дакументаў па-беларуску. Калі беларускія землі ўвайшлі ў склад Расійскай імперыі, царскі ўрад спецыяльным загадам забараніў беларускую мову. Беларускія кнігі выдаваліся як пераклад з іншых моваў. Аляксандр І забараніў размаўляць па-беларуску.

У Заходняй Беларусі ў польскіх школах за тое, што дзеці размаўлялі па-беларуску, білі лінейкай па далоньках. Будучага паэта Валянціна Таўляна ў 1925 г. польскія ўлады выключылі са Слонімскай настаўніцкай семінарыі за тое, што не пажадаў адмовіцца ад беларускай мовы, не збаяўшыся ганенняў. Ды й Міжнародны дзень роднай мовы ўзнік па прапанове Бангладэш у гонар 5 студэнтаў, якія 21 лютага 1999 г. загінулі, адстойваючы свае правы вучыцца на роднай мове бангладэшцаў.

Відавочная ісціна: *засваенню роднай мовы спрыяе чытанне беларускамоўных твораў і беларускамоўных перыядычных выданняў.* Аналіз чытання на беларускай мове ў бібліятэках Бярэзіншчыны дазваляе прасачыць выкарыстанне беларускамоўнай часткі фондаў

Каб беларусам звацца, роднай мовы не трэба цурацца!

або Слова бібліятэкара ў падтрымку роднай мовы

і быць аргументам для паліпшэння стану працы па садзейнічання цікавасці землякоў для роднай мовы і айчынай літаратуры.

Чытанне твораў айчынных аўтараў у арыгінале – сапраўдная школа мовазнаўства, спасціжэння чыстай літаратурнай беларускай мовы, сведчанне патрэбы чытачоў знаходзіцца ў асяродку нацыянальнай культуры. Любому вясковому бібліятэкару баліць, калі вёска чытае І. Шамякіна або В. Быкава па-руску. Усё ж беларуская кніга знаходзіць шлях да чытача: выдача твораў беларускіх аўтараў у сельскіх бібліятэках Бярэзіншчыны за мінулы год складала 21% ад агульнай колькасці выдача мастацкай літаратуры (у сярэднім 2 кнігі на 1 чытача). Найлепшыя летапісныя паказчыкі ў Пагосцкай (4 кнігі айчынных аўтараў на 1 чытача), Лешніцкай (3 – на 1 чытача), Вагужэвіцкай, Любушанскай, Ушанскай (у сярэднім 2 – на 1 чытача).

Сапраўдны гонар вясковых бібліятэк – прыхільнікі беларускай літаратуры. У Пагосцкай бібліятэцы гэта ўрач-стаматолог Галіна Дылейка. У аграгарадку Вагужэвічы радуе мясцовага бібліятэкара сваёй прыхільнасцю да чытання беларускамоўных твораў рабочы сельсавета Васіль Мака-

рэвіч, бібліятэчны заўсёднік з 1985 г. Яго гадавы рэкорд – 35 твораў беларускай літаратуры, ад класікаў да сучаснікаў.

У Лешніцкай бібліятэцы захапляюцца чытаннем беларускіх аўтараў былыя жывёлаводы, цяпер пенсіянеры. Таццяна Маразенка за год прачытала 47 твораў беларускіх аўтараў, з іх 32 – па-беларуску, сваю прыхільнасць да чытання перадала дачцы Анжэле. Ганна Жукіцкая прачытала 31 твор беларускіх аўтараў, кожны другі – на мове арыгінала. У аграгарадку Любушаны ставіць рэкорды па чытанні твораў беларускіх аўтараў пенсіянер Міхаіл Цадрык, у вёсцы Мачаск – Ніна Верамейчык. Пенсіянерка з аграгарадка Уша Тамара Магілёўцава, былая перадавачка ткачыха Мінскага тонкасукопнага камбіната і работніца швейнай фабрыкі ў Жодзіне, узнагароджаная ордэнам Працоўнай Славы, здзіўляе мясцовага бібліятэкара сваімі чытацкімі рэкордамі, у пераважнай большасці – па-беларуску. Бібліятэкары былымі не бываюць, да кнігі цікавасці не губляюць! Колішні работнік Ушанскай бібліятэкі Фаіна Шумская, жыхарка вёскі Калюжыца, маці героя-афранта, летас мела 16 «асабістых сустрэчаў» з героямі твораў беларускіх пісьменнікаў.

Жыхарка аграгарадка Уша, былая руплівіца мясцовага калгаса Валянціна Кандрэцова лічыць, што добрая кніга заслугоўвае, каб яе прачыталі. Жанчына любіць прачытваць і знаходзіць новыя аспекты ў творах І. Сяркова, В. Быкава, М. Лынькова, І. Шамякіна, С. Грахоўскага, У. Ліпскага, Л. Левановіча. Летас чытачка здзейсніла 25 такіх сустрэчаў-дыялогаў з любімымі аўтарамі і героямі іх кніг.

На жаль, няма такіх уражальных прыкладаў сярод вясковых настаўнікаў, моладзі і падлеткаў. Бадай, шчаслівае выключэнне – школьнікі аграгарадка Пагост, дзе бібліятэка размешчана на тэрыторыі школы, і пераважную большасць яе карыстальнікаў складаюць школьнікі: на кожнага за год даводзіцца 23 выданні.

Відавочная праблема апошняга часу: элементарны пытанні пра беларускую кнігу выклікаюць цяжкасці ў сучаснікаў. Па-спраўце наспраціў прадстаўнікоў так званай *культурнай эліты* назваць, напрыклад, 5 твораў Быкава ці 5 сучасных беларускіх пісьменнікаў. Ці не таму нават супрацоўнікі нашага тэлебачання то наік не там паставяць, то няправільна прозвішча «вядомага» пісьменніка называць? *Значная частка прадстаўнікоў інтэлігенцыі дэманструе разумнае беларускае літаратуры як часосці другаснага, у параўнанні з літаратурамі іншых народаў. Чалавек, які не можа прачытаць 8 радкоў Лермантава, выглядае некультурным.* А 8 радкоў Багдановіча зольныя прачытаць вельмі нямногія, нават сярод тых, хто мае вышэйшую адукацыю.

Сёння існуюць педагогі, якія не проста нічога не чытаюць, але і перакананыя, што сучасны настаўнік павінен чытаць толькі так званую грыфаваную літаратуру. Пры гэтым цяжка верыцца ў эфектыўнасць выкладання імі прадмета. Грыф Міністэрства адукацыі неабходны для падручнікаў, але як можна выкладаць гісторыю роднай краіны і наспрыяць любові вучняў да свайго прадмета, калі выкладчык не чытаў нічога, акрамя падручніка? Бібліятэкары ўсё часцей з некай сарамлівасцю прызнаюцца, што да іх нават настаўнікі-філолагі не прыходзіць цікавіцца кніжнымі на-

вінкамі. Ці можна напрыкаць падлеткаў за тое, што яны не любяць чытаць, калі навокал амаль не засталася аматараў чытання, нават у педагагічным асяродку? Якую беларускую кнігу можа параіць настаўнік, які не тое што новую кнігу, часопіс «Польмя» ці «Маладоць», якія вытывае бібліятэка, ніколі не пагартаў?

Бібліятэка, як ніякі іншы грамадскі інстытут, адчувае моц рэальнага ўздзеяння кнігі на чалавека. Таму важна не згубіць беларускамоўны кніжны складнік у дзейнасці бібліятэкі. З мэтай актывізацыі (стымуляцыі) увагі да беларускай мовы і літаратуры ў лютым у сельскіх бібліятэках Бярэзінскага раёна прайшоў месячнік «Прыгарніса да роднага слова» пад дэвізам «Беларускай кнізе – вясковому прапіску». Кожны чацвер месіца пазіцыянаваўся як беларускамоўны дзень і дзень паглыбленай прапаганды твораў беларускіх аўтараў. Штодзённа ў вясковых бібліятэках праводзіліся акцыі «Кожнаму чытачу – беларускую кнігу». Практыкаваліся агляды-сюрпрызы «Кніга – падарунак прыхільніку роднай мовы», «Твае першыя кніжкі – па-беларуску», «Будзь у фармаце – чытай беларускае», «Беларуская літаратура: нам ёсць чым здзівіць чытача». Бібліятэкары звярталі асаблівую ўвагу наведнікаў на лепшыя мастацкія творы беларускіх пісьменнікаў – юбіляраў месца (года) С. Алексіевіч, В. Гапеева, М. Гарэцкага, Я. Маўра, А. Бутэвіча, У. Арлова, В. Адамчыка, А. Мішкевіча ў час рэкламных акцыяў «Знакавыя кнігі», «Кніга – фаварыт», «Кнігі жадаюць пазнаёміцца», «Эліт-кнігі юбіляра», «Незаслужана забытыя». Прайшлі сустрэчы-бенефісы з аматарамі чытання беларускіх твораў на роднай мове, працаваў лозунг «Прачытай беларускую кнігу сам – парай іншаму».

Па выніках месячніка Пагосцкая сельская інтэграваная бібліятэка стала лепшым папулярызатарам беларускай мовы і літаратуры. У сярэднім кожны чытач бібліятэкі прачытаў 2 беларускамоўныя выданні і 1,5 – беларускіх аўтараў. Добрыя паказчыкі ў лютым па Ушанскай, Любушанскай, Вагужэвіцкай бібліятэках (па 1 беларускамоўным выданні на 1 наведніка бібліятэкі). Запатрабаванасць беларускай кнігі ў бібліятэцы – паказчык таго, як яна падаецца чытачам, наколькі ў іх асэнсаваная і распаўсюджаная патрэба знаходзіцца ў асяродку айчынай культуры, як бібліятэкар сам ставіцца да роднага слова.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу
Бярэзінскай ЦРБ

Ці захаваюць яны родную мову нашчадкамі – залежыць ад нас (Фота з Астравецкай дзіцячай бібліятэкі)

Георгіеўскія кавалеры Міншчыны: біяграфічны летапіс

(Працяг.
Пачатак у №№ 8–10)

Кавалеры трох Георгіеўскіх крыжоў

Адамовіч Іосіф (Язэп) Аляксандравіч

Нарадзіўся 26 снежня 1896 г. (7 студзеня 1897 г.). Месца нараджэння: Мінская губ., г. Барысаў (Мінская вобл., г. Барысаў).

Іосіф (Язэп) Адамовіч

З 1906 г. працаваў на фабрыках у Барысаве, Мінску, у м. Крупка Сенненскага пав. Магілёўскай губ. (цяпер – г.п. Крупкі, цэнтр Крупскага р-на Мінскай вобл.) і ў Тыфлісе. Рана пазнаёміўся з рэвалюцыйнымі ідэямі.

З 1914 г. – на вайскавай службе. Удзельнік Першай сусветнай вайны. Ваяваў на Паўднёва-Заходнім і Румынскім франтах. За герайчыны ўчынкі ўзнагароджаны Георгіеўскімі крыжамі, за баявыя адзнакі яму быў нададзены чын старшага унтэр-афіцэра.

У 1916 г. уступіў у рады РСДРП. Зблізіўшыся з сацыялістычнымі ідэямі, вёў актыўную рэвалюцыйную агітацыю сярод салдатаў. У канцы таго ж года быў паранены і накіраваны на лячэнне ў г. Харкаў (цяпер – абласны цэнтр Украіны), дзе заняўся лютаўскаю рэвалюцыяю 1917 г. Абраўся членам Харкаўскага гарадскога Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў. За рэвалюцыйную дзейнасць зноў быў накіраваны на фронт, дзе працягнуў антываенную прапаганду. Абраўся ў склад палкавога і іншых салдацкіх камітэтаў.

Дэмабілізаваўся восенню 1917 г. і вярнуўся на радзіму, пасля чаго працаваў сакратаром Барысаўскага павятовага Савета сялянскіх, рабочых і салдацкіх дэпутатаў. У лютым 1918 г. арганізаваў з барысаўскіх рабочых партызанскі атрад. На чале яго змагаўся з нямецкімі акупантамі пад Барысавам і Магілёвам. З сакавіка таго ж года – у Смаленску, служыў у штабе Чырвонай Гвардыі, фармаваў палкі, што прыпынілі наступленне кайзераўскіх войскаў на смаленскім напрамку.

У далейшым служыў у Чырвонай Арміі. Прымаў удзел у баявых дзеяннях грамадзян-

скай вайны на тэрыторыі сучаснай Беларусі. Напрыканцы сакавіка 1918 г. узначаліў Жлобінскі атрад чырвонаармейцаў, які быў задзейнічаны ў падаўленні Стракапытаўскага паўстання ў Гомелі. Летам таго ж года быў прызначаны памочнікам начальніка гарнізона і каманданта Смаленска, затым – начальнікам гарнізона і ваенным камісарам Смаленскай губерні. З верасня – ваенны камісар Магілёўскага і Лепельскага ваенных Саветаў. Кіраваў ліквідацыйнай антысавецкай выступленню ў Віцебскай, Гомельскай і Смаленскай губернях.

Пасля вызвалення Беларусі ад польскай акупантаў у ліпені 1920 г. быў абраны членам Мінскага губернскага ваенна-рэвалюцыйнага камітэта (ВРК) і прызначаны Мінскім губернскім ваенным камісарам. Адначасова – начальнік Мінскага гарнізона і член Мінскай губернскай партыйнай «тройкі», член ВРК Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Беларусь (ССРБ) і ваенны камісар ССРБ. Саснежня 1920 г. – народны камісар ваенных спраў БССР, адначасова з 1921 г. – наркам унутраных спраў рэспублікі і намеснік старшыні Цэнтральнага Выканучага Камітэта і Савета народных камісараў БССР.

З 1922 г. – слухач Маскоўскай ваеннай акадэміі. Прымаў удзел у падрыхтоўцы ўтварэння СССР і работы 1-га 3'езда Саветаў. У лютым 1924 г. уваходзіў у склад беларускай дэлегацыі на 10-ым Усерасійскім 3'ездзе Саветаў – член Часовага Беларускага Бюро ЦК РКП(б) па ўзбудненні тэрыторый БССР, упаўнаважаны СНК БССР па далучэнні Віцебскай губерні. З сакавіка 1924 па май 1927 г. – старшыня ЦВК БССР, адначасова ў 1924 – 1925 гг. – член Рэвалюцыйна-Ваеннага Савета СССР.

З 1927 г. – член Прэзідыума Вышэйшага Савета Народнай Гаспадаркі СССР і старшыня Цукровага трэста. З 1932 г. – намеснік Камчацкага акцыянернага таварыства, кіраўнік цукровых і рыбакаансервных прадпрыемстваў.

Член Цэнтральнага Бюро (1920 – 1922), Цэнтральнага Камітэта і Бюро Кампартыі большавікоў Беларусі (1924 – 1927). Член ЦВК СССР (1924 – 1929), член ЦВК БССР (1920 – 1927) і яго Прэзідыума (1920 – 1922, 1924 – 1927).

Скончыў жыццё самагубствам 22 красавіка 1937 г.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 2-й, 3-й, 4-й ступеняў; ордэн Чырвонага Сцяга; імянная зброя РВС РСФСР.

Імем І. Адамовіча названая вуліца ў Барысаве, там жа яму ўсталяваная мемарыяльная дошка.

Брат: Адамовіч Уладзімір Аляксандравіч (1893 – 1961).

Генерал-маёр артылерыі. Узнагароды: ордэн Леніна, два ордэны Чырвонага Сцяга.

Белакапыцкі Антон Іосі- фавіч

Нарадзіўся ў 1878 г. Месца нараджэння: Мінская губ., Ігуменскі пав., Уздзенская вол., в. Боркі (Мінская вобл., Уздзенскі р-н, Уздзенскі с/с, в. Боркі).

Працаваў на сельскай гаспадарцы. Самастойна навучыўся грамаце. З пачаткам Першай сусветнай вайны быў мабілізаваны. Скончыў палкавую школу малодшых камандзіраў, атрымаў чын малодшага унтэр-афіцэра. На пасадзе камандзіра разліку станковага кулямэта ваяваў у мела і адважна. За мужнасць і гераізм у баях быў узнагароджаны трыма Георгіеўскімі крыжамі. Пераведзены

Антон Белакапыцкі

ў старшыня унтэр-афіцэры, быў прызначаны начальнікам кулямётнай каманды.

Быў цяжка паранены. У 1916 г. вярнуўся дадому інвалідам.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 2-й, 3-й, 4-й ступеняў.

Антон Іосіфавіч быў веруючым чалавекам, строга захоўваў пасты, карыстаўся павагай у прыхаджанцаў уздзенскай Свята-Петра-Паўлаўскай царквы, уваходзіў у папчыцельскі савет прыхода ад в. Боркі. З 7 мая 1945 па 20 мая 1954 г. выконваў абавязкі прыходскага старасты.

У памяці землякоў захаваўся яго ўчынак часоў Вялікай Айчыннай вайны. Карнікі хацелі спаліць Боркі за сувязь вясцоўцаў з партызанамі. Антон Іосіфавіч прышпіліў на грудзі свае Георгіеўскія крыжы, якія захаваў і пры Савецкай уладзе, выступіў перад акупантамі своеасаблівым паручыцелем, што жыхары вёскі з партызанамі сувязяў не маюць. Так родныя Боркі былі выратаваныя. З таго часу Георгіеўскія кавалеры насілі царскія ўзнагароды з імю і летам.

Памёр у 1962 г. Пахаваны на могілках у роднай вёсцы.

Па матэрыялах біяграфічнага артыкула ў «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі» (т. 1) і артыкула Андрэя Ярмаловича «Уздзенскі кавалер насіў царскія ўзнагароды з імю і летам».

Вільчэўскі Фёдар Цярэн- цэвіч

Нарадзіўся ў 1872 г. Месца нараджэння: Мінская губ., Ігуменскі пав., Пагосцкая вол., в. Міластава (Мінская вобл., Бярэзінскі р-н, Пагосцкі с/с, в. Міластава).

Служыў у Расійскай імператарскай арміі да 1917 г. – фельдфебель. Удзельнік Першай сусветнай вайны.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 2-й, 3-й, 4-й ступеняў. Памёр у 1969 г.

Дзяркак Уладзімір Паў- лавіч

Нарадзіўся 25 лютага (8 сакавіка) 1893 г. Месца нараджэння: Мінская губ., Ігуменскі пав., Верхменская вол. (Мінская вобл., Чэрвеньскі р-н).

Скончыў двухкласнае прыходскае вучылішча ў г. Ігумен (цяпер – Чэрвень). Прызваны на вайсковую службу ў кастрычніку 1913 г. і залічаны ў 172-і пяхотны Лідскі полк.

Удзельнік Першай сусветнай вайны. Вызначыўся ў першых баях у ходзе Усходне-Прускай аперацыі. За баявыя адзнакі быў узнагароджаны Георгіеўскім крыжам 3-й ступені – у аход 4-й ступені. Яму таксама быў нададзены чын малодшага унтэр-афіцэра.

Прыводзім змястоўную цытату з першакрыніцы пра яго геройскі ўчынак:

Уладзімір Дзяркак

«Свой первый подвиг Дзяркак совершил 27 августа 1914 года в Восточной Пруссии. В это время происходил отход армии генерала Ранненкампа с боем к русской границе. К армии генерала Ранненкампа принадлежал и 172-й пехотный Лидский полк... 43 дивизия вынуждена была отступать... Чтобы не быть окруженными, были выставлены дозоры. В числе дозорных был и Дзяркак вместе со своим товарищем. Обходя свой участок, они заметили на земле тяжело раненого командира 171-го пехотного Кобринского полка. Командир был без памяти, но подавал признаки жизни. Тогда герои решили донести ге-

нерала до расположения его полка. Т.к. нести генерала на руках трудно, да и болезненно для раненого, то молодые герои сняли дверь с одного разрушенного хутора, положили на неё осторожно раненого и понесли его под огнём неприятеля. Т.к. скрыться с раненым было нелегко, то врагу, находившемуся в непосредственной близости, ясно были видны двигавшиеся фигуры и он открывает по ним огонь. Тогда, положив раненого на землю, герои брались за винтовки и весьма удачно отстреливались... Герои к ночи донесли раненого командира, не будучи ранены. За этот героический подвиг Дзяркак получил именным Георгиевским крест 3-й ст. и звание младшего унтер-офицера...».

За наступны падзвіг пад час баёў ва Усходняй Прусіі быў узнагароджаны Георгіеўскім крыжам 2-й ступені. Пасля ранення працягнуў службу ў 197-м пяхотным Лясным палку. Пасля паўторнага ранення з 1 кастрычніка 1915 г. служыў у 12-м Каўказскім стралковым палку. За баявыя адзнакі ў тым жа месяцы яму быў нададзены чын падпрапрашчыка. Неўзабаве за паспяховае разведвальную аперацыю атрымаў чын фельдфебеля.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й, 2-й, 3-й ступеняў. Далейшы лёс не выветлены.

Несцяровіч Фёдар Мікі- тавіч

Нарадзіўся ў 1888 г. Месца нараджэння: Мінская губ., Ігуменскі пав., Пагосцкая вол., в. Каробаўшчына (Мінская вобл., Бярэзінскі р-н, Мачаскі с/с, в. Карбаўское).

Служыў у лейб-гвардыі Грэнадзёрскага палку. З 1918 г. – у Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі. Удзельнік Першай сусветнай і грамадзянскай войнаў. Пасля разгрому войскаў адмірала Калчака застаўся на сталае месца жыхарства ў Сібіры. Працаваў старшынёй сельсавета, затым старшынёй калгаса.

Фёдар Несцяровіч

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 2-й, 3-й, 4-й ступеняў.

Памёр у 1974 г. у с. (цяпер – гарадскі пасёлак) Тэўрыз, раённы цэнтр Омскай вобласці Расіі.

Констанцін ГАЙДУКОЎ,
Барыс МАЦВЕЕЎ,
г. Віцебск

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

Паўстаў музей яўрэйскага побыту

20 лютага ў Рубяжэвічах, што на Стаўбцоўшчыне, адкрыўся прыватны музей яўрэйскага побыту. Яго стварылі і куратар – Рамуальда Сабалеўская, настаўніца мясцовай школы, неаб'яўкава да ідэі захавання мясцовай яўрэйскай спадчыны. Так супала, што я

патрапіў у музей на наступны дзень пасля яго адкрыцця, вяртаючыся з семінара ў Міры. Музей – гэта складзены з прафіляванага бруса будынак, што знаходзіцца на месцы колішняга дома (і адначасова крамы) мясцовага дробнага гандляра Гур'яна, чья сям'я загінула ў

полымі Катастрофы. Частка рубяжэвіцкіх яўрэяў, якія засталіся ў жывых, была канчаткова знішчана 9 чэрвеня 1942 г., большасць жа расстраляныя разам з іншымі яўрэйскімі вязнямі Івянецкага гета на дзень раней, 8 чэрвеня, ва ўрочышчы Пішчугі каля Івянца.

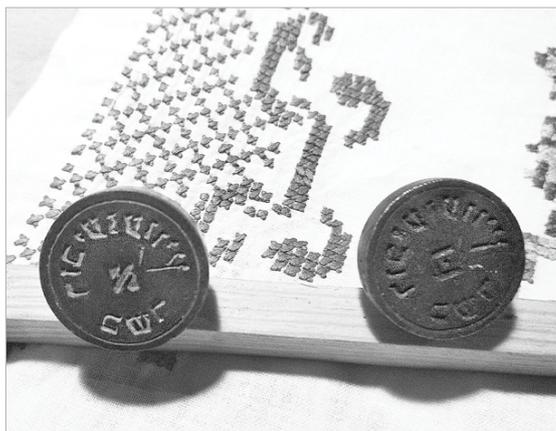
Да вайны Рубяжэвічы былі пераважна яўрэйскім мястэчкам. Рамуальда Ігнатаўна шмат гадоў збірала вусныя і матэрыяльныя сведчанні зніклых яўрэйскага жыцця, дапамагала добраўпарадкаваць мясцовыя яўрэйскія могілкі, усталёўвала кантакты ў розных краінах з нашчадкамі рубяжэвіцкіх яўрэяў, выдаткавала на стварэнне музея немалыя асабістыя сродкі. Значна дапамаглі ў стварэнні музея таксама ўладальнікі блізкага парку-музея інтэрактыўнай гісторыі «Сула».

Сапраўдны дом Гур'янаў, што месціўся ў цэнтры мястэчка, струхлеў, але новы будынак цалкам паўтарае выгляд першапачатковага дома. Лічу,

што варта дапамагчы Рамуальдзе Ігнатаўне ў стварэнні музея, які мог бы стаць важным аб'ектам у сетцы яўрэйскіх турыстычных маршрутаў Нalібоцкай пушчы і ваколіцаў.

Алесь БЕЛЫ

На фота аўтара:
Рамуальда Сабалеўская з выданаю ў Ізраілі Кнігаю памяці Рубяжэвічаў

Адказы на крыжаванку з змешчаную ў № 10

Уздоўж: 2. Примета. 6. Сыр. 7. Лік. 8. Пацалунак. 9. Дабрак. 10. Каліна. 13. Алея. 15. Офіс. 17. Страфа. 20. Астача. 22. Падарунак. 23. Акт. 24. Яць. 25. Каханак.

Упоперак: 1. Шынкар. 2. Пчала. 3. Мілая. 4. Асада. 5. Міленькі. 11. Любоў. 12. Вясна. 14. Люстэрка. 16. Шчасце. 18. Франк. 19. Сэрца. 21. Сваяк.

«Ён думкай і словам служыў Беларусі»

Да 125-годдзя Максіма Гарэцкага

Горацкая зямля мае багатую гістарычную і літаратурную спадчыну. З Горкамі звязана дзейнасць вядомых майстроў мастацкага слова. Тут нарадзіліся, вучыліся або працавалі Барыс Іофэ, Леў Разгон, Васіль Кавалёў, Георгій Шчарбатаў, Сяргей Грабчэўкаў, Міхаіл Булахаў, Аляксандр Коршунаў, Юрка Гаўрук, Паўліна Мядзёлка, Нэля Тулушава. У Горках не раз бывалі Янка Купала і Якуб Колас, Цішка Гартны, Уладзімір Караткевіч, Ніл Гілевіч, Аляксей Дударэў, Рыгор Барадулін, Сяргей Законнікаў, Алесь Письмяноў. Усе яны пакінулі адметны след у літаратурным жыцці горацкага краю.

Праект «Ён думкай і словам служыў Беларусі» прысвечаны творчай дзейнасці класіка беларускай літаратуры Максіма Гарэцкага, 125-годдзе якога сёлета адзначаецца беларускай грамадскасцю.

Цікава, да асобы і творчасці М. Гарэцкага працягваюцца ў тым, што пэўны перыяд яго жыцця звязаны менавіта з Горкамі і сельскагаспадарчай навучальнай устаноўкай. Горкі сталі тым месцам, адкуль М. Гарэцкі пайшоў у вялікі свет. З 1909 па 1913 год ён вучыўся ў Горацкім каморніцка-агранічным вучылішчы. За гэты перыяд М. Гарэцкі не толькі атрымаў спецыяльнасць, але і далучыўся да літаратуры. У вучылішчы пад яго кіраўніцтвам было створана таварыства аматараў беларускай літаратуры.

М. Гарэцкі быў адным з першых гуртоўцаў, хто пачаў пісаць нарысы пра жыццё і сваю вучобу ў Горках па-беларуску, адсылаў іх у рэдакцыю «Нашай Нівы». У 1913 годзе ў гэтай газеце апублікавана яго першае апавяданне «У лазні».

З 1926 па 1928 год М. Гарэцкі працаваў у Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі на кафедры беларускай мовы, літаратуры і гісторыі. Гэты перыяд жыцця быў вельмі плённы для пісьменніка. Збіраючы матэрыялы для «Камароўскай хронікі», летам 1926 го-

да М. Гарэцкі зрабіў падарожжа ў Сібір. Вынікам паездкі стала кніга «Сібірскія абразкі», дзе ён апісаў жыццё сялянаў у далёкім краі. За перыяд з 1926 па 1928 год выйшлі з друку яго творы: «У чым яго крыўда?», «Ціхія песні», «На імперыялістычнай вайне», «Жартаўлівы Пісарэвіч», зборнік апавяданняў «Досвіткі». Працаваў пісьменнік над зборнікам песень «Народныя песні з мелодыямі», запісаных ад яго маці Е. Гарэцкай, займаўся перакладамі мастацкай прозы. За гэты час напісаны артыкулы пра творчасць Якуба Коласа, Міхаса Чарота, Міхаса Зарэцкага, Змітрака Бядулі, якія пазней увайшлі ў яго «Гісторыю беларускае літаратуры».

У Горках ушанаваная памяць пісьменніка-класіка. Яго імя названая адна з вуліцаў горада.

Усталёваная памятная дошка на вучэбным корпусе № 4 БДСГА. У гэтым корпусе працуе музей-кабінет М. Гарэцкага. З 2015 года рэктарат акадэміі ўручае стыпендыю імя Максіма Гарэцкага замежным студэнтам за поспехі ў вучобе і грамадскай дзейнасці. 1 лютага 1993 года Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь Горацкай цэнтральнай бібліятэцы прысвоенае імя Максіма Гарэцкага.

З таго часу дзейнасць бібліятэкі па развіцці цікавасці да асобы і творчасці гэтага пісьменніка з'яўляецца адным з галоўных напрамкаў, і яна вядзецца комплексна: пошукавая дзейнасць, стварэнне фонду даведачна-бібліяграфічных матэрыялаў, папулярныя творчыя пісьменніка праз арганізацыю масавай працы і ўласную выдавецкую дзейнасць.

У працы па прапагандзе творчасці пісьменнікаў-класікаў, сучасных аўтараў, і асабліва літаратурным краязнаўстве, бібліятэка цесна і плённа супрацоўнічае з народным літаратурным аб'яднаннем «Роднае слова», што дзейнічае пры Горацкім раённым гісторыка-этнографічным музеі.

З нагоды 125-гадовага юбілею М. Гарэцкага народнае літаратурнае аб'яднанне «Роднае слова» і цэнтральная бібліятэка аб'ядналі свае ідэі і магутнасці для рэалізацыі сумеснага праекта, прысвечанага юбілею знакамітага земляка.

21 лютага ў Міжнародны дзень роднай мовы ў чытальнай зале цэнтральнай бібліятэкі адбылося ўрачыстае адкрыццё сумеснага праекта «Ён думкай і словам служыў Беларусі». Пад час мерапрыемства вядучыя правялі прысутных па шляхах жыцця і творчасці знакамітага аўтара, распавялі пра горацкі перыяд жыцця Гарэцкага, пра яго трагічны лёс, пра багатую літаратурную і навуковую спадчыну.

Сярод гасцей былі вядомыя горацкія літаратары – Лілія Андрэева і Анатоль Прохараў. З відэазваротам з Ізраіля выступіў Уладзімір Ліўшыц і раскажаў гісторыю стварэння сваёй новай кнігі «Максім Гарэцкі: спежкам яго жыцця», выданага ў нагоды юбілею пісьменніка.

Актыўны ўдзел у адкрыцці праекта прынялі выхаванцы гарадскіх Дзіцячай школы мастацтваў і мастацкіх рамэстаў і Дзіцячай школы мастацтваў і вачальна-харавога майстэрства. Адкрыццё распачало шэраг разнастайных культурна-асветніцкіх і іншых мерапрыемстваў. Сярод іх літаратурны конкурс і конкурс на лепшы твор жывавісці, экскурсіі і вандровкі, у тым ліку і на радзіму пісьменніка, у вёску Малая Багацькаўка, інтэрактыўная віктарына, сустрэчы з горацкімі літаратарамі. Мерапрыемствы ў рамках праекта будуць праходзіць да сёлёгнага верасня.

Праект заклікае бліжэй пазнаёміць жыхароў нашага горада і раёна з асобай і творчай спадчынай М. Гарэцкага, далучыць іх да лепшых узораў нацыянальнай мастацкай літаратуры, раскрыць творчы патэнцыял удзельнікаў мерапрыемстваў.

Ірына ПАЧЭЖІНА,
дырэктар Горацкай раённай бібліятэчнай сеткі

Сакавік

27 – Грубін Натан Барысавіч (1893 – 1945), дырыжор, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 125 гадоў з дня нараджэння.

27 – Алесь Рылько (Аляксей Іванавіч; 1923 – 1967), беларускі празаік, драматург, публіцыст – 95 гадоў з дня нараджэння.

27 – Цвінгель Яўген Рыгоровіч (1938, Бабруйск), заслужаны архітэктар Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

28 – Гальштэйн Элкон Маркавіч (1923 – 2006), заслужаны архітэктар Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

28 – Пастаяннае прадстаўніцтва Рэспублікі Беларусь пры ААН (1958), замежны дыпламатычны орган знешніх зносінаў беларускай дзяржавы, які прадстаўляе інтарэсы Рэспублікі Беларусь у ААН, – 60 гадоў з часу ўтварэння.

28 – Пражэва Валянціна Васільеўна (1943), артыстка Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек, заслужаная артыстка Аўтаномнай Рэспублікі Крым, лаўрэат фестывалю тэатраў лялек рэспублік Прыбалтыкі і Беларусі (1971, 1974) – 75 гадоў з дня нараджэння.

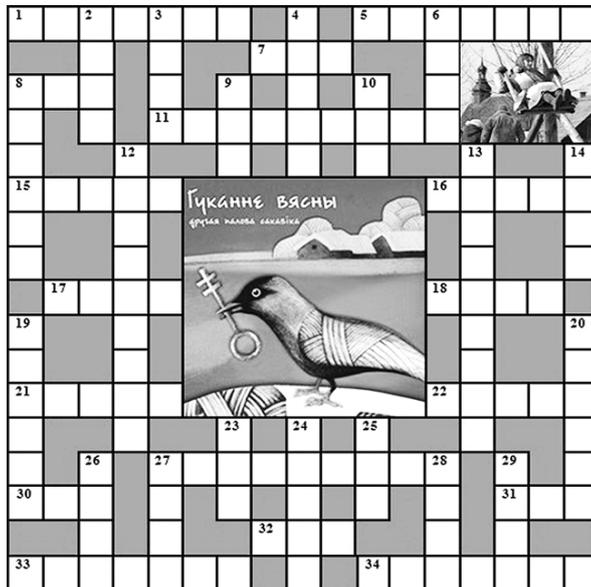
30 – Гітгарц Ілья Аляксандравіч (1893 – 1966), дырыжор, педагог, кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 125 гадоў з дня нараджэння.

31 – Генералаў Анатоль Міхайлавіч (1923 – 2007), беларускі спявак, педагог, народны артыст Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

«Прыхадзі хутчэй, вясна!»

Уздоўж

1. Тое, што і ўзгорак. На ім збіралася моладзь; звычайна гуканне вясны адбывалася на вясенняе свята Саракі, 22 сакавіка, у дзень вясенняга раўнадзенства. 5. Масавая народная гульня, якая, як і гушканне на арэлях, выконвала на гуканні вясны магічную функцыю. 7. Вялікае ліставае дрэва. 8. Сістэма ўмоўных абазначэнняў, сігналаў, якія перадаюць інфармацыю. 11. «... ранняя птушачка, // Чаго так рана з выраю вылятаееш?». З вяснянкі, якую дзяўчаты спявалі, гукаючы вясну. 15. «Пахнуць далі бярозавым сокам, // Чарназёмнаю пахнуць вясной». З верша Міхаса Багуна «Вясновы ...». 16. «Пагрэцца сеў на комін // Абветраны ...». З верша У. Мазго «Халодная вясна». 17. Тое, што і стос. 18. Калі на Саракі на стрэхах ляжыць ..., то на Дабравешчанне ... будзе пакрываць усю зямлю (прыкм.). 21. Чытанне ўголос. 22. Невялікі грамадскі парк. 27. Бярозавы сок. 30. Травяністая расліна з прыемным пахам. 31. Урачысты верш. 32. «... бушуе – вясну чуче, // Воран крача – сыру хоча, // Дзеўка плача – замуж хоча». З вяснянкі. 33. «Карагоды ля ракі // І падружкі, і вянікі, // І ... новыя, // Смачны сны вясновыя». З верша П. Броўкі «Настачка». 34. Шчыраць.

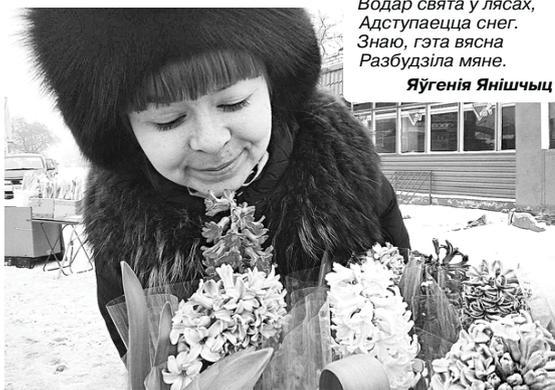
8. Чатырохколавы конны экіпаж; паводле вяснянак, менавіта на ... прыбывае на зямлю вясна. 9. Рэальнасць, рэчаіснасць. 10. Ніз судна. 12. Раздзел метэаралогіі; 23 сакавіка працаўнікі беларускай гідраметэаралагічнай службы адзначаюць сваё прафесійнае свята. 13. «Вясна ж мая, вясненачка, // Дзе ж твая дочка – ...? // Мая дочка ў садочку». З вяснянкі. 14. Тонкі слой лёдзяных крышталікаў на паверхні чаго-небудзь. 19. Вырабы, што выпякалі на Саракі ў выглядзе птушак: кулікаў, буслоў, жаўрукоў. 20. «Прыхадзі хутчэй, вясна: // Ты – крылатая зарніца, // Ты – прызыўная ..., //

Ты – дзяўчынка-чараўніца». З паэмы Якуба Коласа «Сымон-музыка». 23. «Стаіць вярба ў канцы сяла. // На той вярбе ... кветачкі». З вяснянкі. 24. Пра таго, хто ўмее добра ездзіць. 25. ... салдаты – не войска, ... дубы – не дуброва (прыкм.). 26. Калі ... прыляцеў да 14 сакавіка – быць лету мокраму, а снег рана сьдзе (прыкм.). 27. Мучны выроб, спечаны на патэльні. 28. Страва са звараных круп. У час гукання вясны заго-квалі ў зямлю гаршчок ..., аддаючы тым самым ахвяру зямлі. 29. На Рыгора (25 сакавіка) зіма ідзе ў ... (прыкм.).

Склаў **Лявон ЦЕЛІШ**

Водар свята ў лясках,
Адступаецца снег.
Знаю, гэта вясна
Разбудзіла мяне.

Яўгенія Янішчыц

Фота Ніны **КАЗЛЕНІ**

Упоперак

2. ... з гор, і рыба з нор (прыкм.). 3. Адлюстраванне каго-, чаго-небудзь у карыкатурным выглядзе. 4. Вясной цэбар вады – лыжка гразі, а восенню лыжка вады – ... гразі (прыкм.). 6. Тое, што і батлейка.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАРТЫЗАНСКАЯ ВАЙНА – вайна, якую вядуць ваенныя фармаванні, што маскуюцца пад мясцовае насельніцтва і пазбяга-

юць непасрэдных, адкрытых і значных сутыкненняў з ворагам. Асноўны ўхіл робіцца ў бок засадаў, выправаў у месцы размяшчэння ворагаў, дыверсійна-падрыхных акцыяў у тыле.

Першымі ў гісторыі партызанскую вайну практыкавалі скіфы ў вайне супраць персаў (VI ст. да н.э.). У Новы Час партызанская вайна паказала сваю эфектыўнасць у барацьбе з французскімі інтэрвентамі ў Расіі (вайна 1812 г.). Пад час грамадзянскай вайны ў Расіі ўсе бакі, так ці іначай, карысталіся метадамі партызанскай барацьбы. Эпізадычна, у 1920 – 1930-я гг., партызанская барацьба вялася на землях СССР праціўнікамі савецкай улады, у Заходняй

Беларусі – праціўнікамі польскай улады («Рудабельская рэспубліка», партызанскі рух «Зялёны дуб»). У XX ст. метадамі партызанскай вайны актыўна карысталіся радыкальныя рухі ў краінах трэцяга свету (Куба, В'етнам, Гватэмала, Ірак, Рабочая партыя Курдыстана ў Турцыі, Перу ды інш.).

Партызанскую вайну Мао Цзэдун назваў самым эфектыўным сродкам супраціўлення ўладзе і высуноў асноўную яе ідэю: «Вораг нападае – мы адыходзім, вораг спыніўся – мы трываемся, вораг адыходзіць – мы пускаем у пагоню». Партызанская вайна патрабуе наяўнасці партызанскай базы і партызанскага раёна.

У Беларусі актыўная партызанская вайна супраць нямецкай акупацыйнай улады разгарнулася ў час Вялікай Айчыннай вайны. Пасля вяртання савецкай улады ў Прыбалтыцы, Беларусі і Украіне дзейнічалі антысавецкія партызанскія рухі («Лясныя браты»,

Армія Краёвая, «Чорны кот», група Янкі Філістовіча, Украінская паўстанцкая армія).

Удзельнікі партызанскага руху не адпавядаюць патрабаванням для ваенных фармаванняў, бо ў час удзелу ў ваенных дзеяннях партызанскія маскуюцца пад цывільных людзей (не маюць ні формы, ні адрозных знакаў, зброю хаваюць) і прымушаюць акупацыйную ўладу выконваць жорсткія дзеянні супраць усіх цывільных людзей.

